

Європейське право

УДК 34(091)+347.44

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ КОНТРАКТНОГО ПРАВА ТА ЙОГО ОДНОСИСТЕМНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ: ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА

О. О. Гайдунін

кандидат філософських наук, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

У статті розглядаються засади економічного аналізу європейського контрактного права. Проблеми, що розглядаються в статті, є актуальними для процесу адаптації договірної права України до законодавства ЄС. За результатами встановлено, що існують дві групи економічних факторів європеїзації: організаційно-правові та нормативно-правові. У статті відзначається з оптимізмом, що для подальшого з'ясування економічних факторів правової інтеграції в ЄС необхідно розробити доктрину нового типу – економіко-правову теорію контрактного права.

Ключові слова: економічний аналіз права, європейське контрактне право, тлумачення, доктрина.

Відповідно до пануючої на пострадянському просторі науково-правової традиції право та економіка розуміються не ізольованими сферами суспільного життя, а такими, що не просто співвідносяться, а й плідно взаємодіють. Не дивно, що для вихованого на постулатах політичної економії покоління науковців завжди «право являє собою продовження економіки»¹.

Однак проблема полягає в тому, що вітчизняна правова наука зазвичай не йде далі усталених методологічних заяв про взаємну детермінацію економіки та права. Проте сучасні євроінтеграційні процеси в сфері приватного права відбуваються саме в контексті широкого фронту досліджень на межі економіки та юриспруденції. Цей науковий напрям отримав назву *економічний аналіз права (law and economics)*.

¹ Спиридонов Л. И. Теория государства и права. Учебник / Лев Иванович Спиридонов. — М : Проспект, 1999. — С. 247.

Першоджерелом таких досліджень є стаття Рональда Коуза «Проблема соціальних витрат», після написання якої автор став лауреатом Нобелівської премії з економіки 1991 року². Згодом базові положення цієї статті отримали назву «теорема Коуза». Дослідження в цьому напрямі успішно продовжили Дж. Стіглер, Г. Калабрезі, Г. Беккер.

В умовах об'єктивного загострення проблеми рідкісних ресурсів у західних країнах у другій половині ХХ ст. розгортаються системні дослідження інституту права власності, які здійснюються на стику економічної науки та юриспруденції такими вченими, як А. Алчіан, Г. Демсетц, та іншими економістами.

У найбільш систематизованому вигляді методологічні засади цього наукового методу викладені засновником позитивної економічної теорії права Ричардом Познером, суддею Верховного суду США, який у 1972 році написав свою фундаментальну працю «Економічний аналіз права»³. Останнім часом лідерами досліджень у цьому напрямі є американські економісти Дуглас Сесіл Норт (Лауреат Нобелівської премії з економіки 1993 р), Олівер Вільямсон та Еліно́р Остро́м (Нобелівські лауреати 2009 р. в цій же номінації).

Західноєвропейські вчені не відстають від своїх американських колег. Відмічається тенденція системного дослідження питань європейської правової інтеграції. Так, показовими є спроби комплексного соціально-економічного та психологічного аналізу проблеми неуніфікованого контрактного права держав — членів ЄС як бар'єра для подальшого розвитку євrorинку⁴.

Показово, що в Україні напрям економіко-правових досліджень також переважно ініціюються вченими-економістами. Методологічні позиції, близькі до цього напрямку, найбільш послідовно розділяє наукова школа, яка активно формується в Національному університеті «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», головним чином за ініціативи кафедри економічної теорії та за підтримки кафедри теорії держави і права. Серед тих, хто активно працює в цій предметній галузі, Д.О. Вовк, О.А. Гриценко, І.А. Єфіменко, С.М. Макуха, Л.М. Павловська, Н.П. Ульянова та інші. Економічних аспектів зближення правових систем ЄС та України торкався в своїй докторській дисертації О.К. Вишняков, який запропонував новий термін «європейська ринкова апроксимація»⁵.

Незважаючи на те, що економічні аспекти договірної права все більше потрапляють у поле зору вітчизняних дослідників⁶, ця проблематика чомусь не пов'язується з питаннями європейської інтеграції в сфері контрактного права.

² Коуз Р. Проблемы социальных издержек // Рональд Коуз. Фирма, рынок, право. — М.: Дело, 1993 — С. 87—141.

³ Познер Р.А. Економічний аналіз права / Ричард. А. Познер ; пер. з англ. С. Савченко. — Х.: Акта, 2003. — 862с.+ 120 с. додат. ; Познер Р.А. Проблеми юриспруденції / Ричард. А. Познер ; пер. С. Савченко. — Х.: Акта, 2004. — 488 с.

⁴ Smits J.M. The Need for a European Contract Law; Empirical and Legal Perspectives / Jan M. Smits. — Maastricht : University of Maastricht, February, 2005. — 188 p.

⁵ Вишняков О. К. Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес. Сімейне право. Міжнародне приватне право» / Олександр Костянтинівич Вишняков — Одеса: Одеська національна юридична академія, 2008. — С. 12.

⁶ Економічні основи договірної права / Олена Аврамівна Гриценко, Людмила Миколаївна Павловська // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. — 2011. — № 2 (5). — С. 135—146.

Саме тому мета даної статті полягає у виявленні тих економічних факторів, які є визначальними для процесу зближення контрактного права держав — членів ЄС (європеїзації контрактного права — англ. *europeanization of contract law*), що досить актуально з огляду на стратегічний курс України на європейську інтеграцію. У зв'язку з цим слід зазначити, що синонімічним до «європеїзації» виступає термін «коммунітаризація» (англ. *communitarisation*), який позначає такий процес як «зміна права країн — учасниць ЄС під впливом Співтовариств у найбільш чутливих напрямках економічних відносин»⁷.

Необхідно підкреслити, що сам процес європеїзації контрактного права розпочався на певному якісному рівні економічної інтеграції, коли всім стало зрозуміло, що одним із ризиків, які стримують вільний рух товарів, послуг, осіб та капіталу, є незнання іноземного права, що створює «нетарифний бар'єр щодо торгівлі»⁸.

Одним із важливих підсумків аналізу процесу європеїзації контрактного права, здійсненого автором на рівні монографічного дослідження, є те, що хоча зовні уніфікація та гармонізація договірного права й виглядають як процеси, обумовлені техніко-юридичними розбіжностями національних правових систем,⁹ зближення норм приватного права та, відповідно, створення європейського контрактного права це перш за все економічно обумовлений процес¹⁰.

У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на офіційне визначення європейського контрактного права. Так, у п. 12 Повідомлення для Ради та Європейського Парламенту про європейське контрактне право цей правовий інститут визначається як «основне законодавство, що регулює транснаціональні правочини»¹¹. Показово, що в п. 13 цього Повідомлення деякі інститути, які традиційно не належать до договірного права, віднесені до предмета правового регулювання цього міжгалузевого утворення «внаслідок тісного зв'язку з економікою». Керуючись таким розширеним «економічним» підходом Комісія застерігає: «Необхідно звернути увагу на контрактне право в формулюванні настільки широкому, наскільки це можливо, і весь час мати на увазі, що контрактне право утворює органічне ціле з усіма економічно пов'язаними галузями приватного права, які мають розвиватися послідовно»¹².

Системний (економіко-правовий) підхід до процесу європеїзації контрактного права дозволяє серед джерел змісту європейського контрактного

⁷ Rigaux F. Preface / Francois Rigaux // *L'influence des Communitaires europeenes sur le droit international prive des Etats Membres*. — Bruxelles, 1981. — P. 17.

⁸ Lando O. Guest Editorial: European Contract Law after the year 2000 / Ole Lando // *Common Market Law Review* 1998. — № 35. — P. 823.

⁹ Бургучев Г. Об унификации правовых норм, регулирующих внешнюю торговлю // *Внешняя торговля*. 1973. — № 12. — С. 32—38.

¹⁰ Гайдулін О. О. Зближення контрактного права європейських країн : монографія / Олександр Олександрович Гайдулін. — К. : Видавець Позднишев, 2009. — С. 65.

¹¹ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law // *Official Journal*. 2001. C 255/01. — P. 6.

¹² Communication on European Contract Law: Joint Response of the Commission on European Contract Law and the Study Group on a European Civil Code. — Brussels, 2001. — vi, 61 p.

права виділити економічні фактори, які є провідними для формування об'єктивних причин європейської інтеграції в сфері приватного права.

Перша група факторів, які можна умовно назвати *економіко-інституціональними* або *факторами самоврядування комерсантів*. Вони виокремлюються на тій підставі, що на зламі тисячоліть визначальними для зближення контрактного права європейських країн є ініціативна та самоврядна діяльність самих підприємців та їх організацій, спрямована на поступову економічну та правову інтеграцію, як на глобальному, так і на континентальному рівнях.

Так, ще наприкінці ХІХ ст. починають утворюватися неурядові міжнародні організації, які спеціалізуються на сприянні інтеграції різних правових систем. Так, приміром у 1897 р. в Антверпені створено Міжнародний морський комітет, який об'єднав асоціації морського права різних держав і з 1897 р. регулярно проводить конференції з уніфікації морського права. Велике значення мало створення у 1920 р. неурядової організації — Міжнародної торгової палати (МТП), яка разом з численними національними організаціями підприємців (торгові або торгово-промислові палати) нині є провідним організатором процесу приватноправової глобалізації торгівлі. Під егідою Ліги Націй у 1926 р. створюється міжурядова наукова установа — Міжнародний інститут уніфікації приватного права (УНІДРУА).

З утворенням у 1966 р. Комісії Організації Об'єднаних Націй з міжнародного торгового права — ЮНСІТРАЛ починається новий період зближення систем приватного права. Показово, що інституалізація процесу правової інтеграції в рамках ООН не зупинила процес утворення нових міжнародних об'єднань підприємців. Найбільш активні серед них інституції виникли в другій половині ХХ ст.:

- 1973 р. — Тристороння комісія, яка об'єднує близько трьохсот представників великих ТНК США, Західної Європи, Японії;
- 1977 р. — Міжнародна асоціація з товарної нумерації (Асоціація ЕАН);
- 1983 р. — Інститут міжнародних фінансів (ІМФ), який є всесвітньою асоціацією банків, брокерських компаній, інвестиційних фондів та інших фінансових установ;
- 1986 р. — Круглий стіл КО (CAUX Round Table), що об'єднує провідних бізнесменів Європи, Японії і США і ухвалив важливий акт саморегулювання Декларацію «Принципи міжнародного бізнесу»;
- 1991 р. — Міжнародна асоціація комерційних банків (МАКОБ), заснована комерційними банками держав Центральної і Східної Європи, Росії та інших країн СНД;
- 1997 р. — Європейський діловий конгрес (ЄДК), що об'єднує підприємців країн – учасниць ОБСЄ.

Таким чином, наявна тенденція посилення провідної участі в цьому процесі міжнародних організацій. У цей же час виникає ще одна тенденція — активізація інтеграційно-правових зусиль на регіональному рівні.

Головним результатом самоврегулювання підприємцями своєї комерційної діяльності є створення нового (третього після національного та міжнародного) правопорядку.

Тому до **другої групи економічних факторів**, які є інтеграційними щодо європейського контрактного права, необхідно віднести цей результат самоврядної транснаціональної діяльності підприємців — *novae lex mercatoria*, посилення на норми якого постійно з'являються в рішеннях міжнародних комерційних арбітражів¹³ і об'єктивне існування, якого не ставиться під сумнів самими сторонами контракту, коли вони визначають його як застосовуване право¹⁴.

Важливо підкреслити, що всі концепції цього правопорядку об'єднують те, що *novae lex mercatoria* визнається таким, що має складну, змішану — економіко-правову природу, яка, на думку Б. Гольдмана, походить від *usque ad fontes* діяльності співтовариства, яке складають учасники міжнародної торгівлі¹⁵. Ці джерела за браком кращого терміна отримали робочу назву «джерела третього правопорядку», а саме *novae lex mercatoria* — відповідно «третього правопорядку»¹⁶. Показово, що в доктрині європейського права *lex mercatoria* розглядається в зв'язку з проблемами гармонізації контрактного права¹⁷.

«Третинність» *lex mercatoria* полягає передусім у тому, що ці норми утворюються не окремими державами (як національне законодавство) і не міжнародним співтовариством держав (як право міжнародне), а самими учасниками контрактних правовідносин і передусім підприємцями, серед яких найбільш зацікавленими в «роздержавленні» правового регулювання виявляються транснаціональні корпорації (ТНК), які отримують від цього максимальний макроекономічний ефект¹⁸.

Таким чином, неюридичні за своїм походженням акти, що містять правила укладання певних правочинів і видаються партикулярним порядком, починають набувати юридичного значення. Це можуть бути правила, прийняті торговельними палатами, кодекси поведінки представників певних професій, корпоративні кодекси тощо.

Отже, у ролі джерела контрактного права *novae lex mercatoria* виступає як сукупність, з одного боку *неправових* — економічних джерел змісту (перш за все «світової» або «загальноприйнятої» договірної практики¹⁹, а з іншого боку, і суто

¹³ Комаров А. С. Принципы УНИДРУА как источник регулирования международных коммерческих договоров / Александр Сергеевич Комаров // Экономика и жизнь — Юрист : приложение к газете «Экономика и жизнь». — 2001, февраль. — № 4 (156). — С. 4.

¹⁴ Lando O. The Lex Mercatoria in International Commercial Arbitration / Ole Lando. // International and Comparative Law Quarterly. — 1985. — Vol. 34. Part 4. — P. 752.

¹⁵ Goldman B. La lex mercatoria dans les contrats et l'arbitrage internationaux: Réalité et perspectives / B. Goldman. // Journal droit intern. — 1979. — № 3. — P. 475—505.

¹⁶ Карро Д. Международное экономическое право: учебник / Д. Карро, П. Жюйар ; [пер. с франц. В. П. Серебренникова, В. М. Шумилова]. — М. : Междунар. отношения, 2001. — С. 9.

¹⁷ Lopez-Rodriguez A. M. Lex Mercatoria and Harmonization of Contract Law in the EU / Ana M. Lopez-Rodriguez. — DJOF Publishing, 2003. — 424 p.

¹⁸ Карро Д. Международное экономическое право: учебник / Д. Карро, П. Жюйар ; [пер. с франц. В. П. Серебренникова, В. М. Шумилова]. — М. : Междунар. отношения, 2001. — С. 9.

¹⁹ Зыкин И. С. Внешнеэкономические операции: право и практика / Иван Семенович Зыкин. — М. : Междунар. отношения, 1994. — С. 199.

правових — формальних джерел, але не «позитивно-правових», а «природно-правових» джерел правоутворення – передусім звичаю в усьому розмаїтті його форм. Це продиктовано інтересами транснаціональної комерційної діяльності і має принаймні три найбільш важливих для логіки нашого дослідження наслідки:

—по-перше, усупереч основним догматам теорії права, джерела змісту («комерційні домовленості та договірні практика», на яких засноване сучасне *lex mercatoria*)²⁰, об'єктивно набувають нормативності та постають безпосередніми джерелами правоутворення;

—по-друге, на роль офіційних джерел права починають претендувати самі контракти, які з їх поширенням та доктринальним узагальненням відповідної договірної практики набувають все більшої загальнообов'язковості (нормативності) не тільки для сторін конкретного правочину, а й для всіх учасників подібних трансакцій;

—по-третє, активний учасник таких трансформацій — правова доктрина постає офіційним «творцем» норм права, що проявляється в активному наповненні актів *lex mercatoria* інноваційними юридичними конструкціями, які пропонуються їх розробниками як «найкращі за певних обставин»²¹.

Необхідно підкреслити дуже важливу обставину, яка поєднує всі ці три характеристики норм *lex mercatoria*, — вони прямо (як в останньому випадку), або опосередковано пов'язані з *доктриною*. Однак якою має бути ця доктрина? Справа в тому, що правова наука не здатна адекватно дослідити виключно власними методами ці юридично не оформлені, економічні джерела змісту *lex mercatoria*. *Це може здійснити нова економіко-правова доктрина, яка нині виступає як новітня, найбільш сучасна форма концепції природного права.*

Необхідно звернути увагу на те, що доктрина все більше розглядається як одне з найбільш провідних джерел нового *lex mercatoria*. Необхідно також зауважити, що зазвичай в європейських країнах доктрина та загальні принципи офіційно не визнаються джерелами права. Однак під впливом *lex mercatoria* з'являється багато прикладів застосування (судами Німеччини, Швейцарії, Євросоюзу) доктринальних порівняльно-правових аргументів для прийняття своїх рішень²².

Стереотип невизнання за доктриною «джерельності» все більше оцінюється як «спрощення» реального стану речей²³. На користь цього свідчать численні приклади набуття за певних умов нормативності академічними працями в сучасному *lex mercatoria*.

Дійсно, спочатку міжнародні організації лише узагальнювали (кодифікували) ті правила, які виправдали себе при тривалому застосуванні. У подальшому з метою оптимізації звичаєвих правил починається доповнення цих

²⁰ Тускоз Ж. Міжнародне право : підручник / Жан Тускоз ; [пер. з франц]. — К. : АртЕк, 1998. — С. 237.

²¹ Базедов Ю. Возрождение процесса унификации права: европейское договорное право и его элементы / Юрген Базедов // Российский ежегодник международного права. 1998—1999. — СПб. : СКФ «Россия-Нева», 1999. — С. 83.

²² Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х тт. / Конрад Цвайгерт, Хайн Кётц. — Том I. Основы : пер. с нем. — М. : Международ. отношения, 2000. — С. 33—35.

²³ Давид Р., Основные правовые системы современности / Рене Давид, Камилла Жоффре-Спинози ; [пер. с фр. В. А. Туманова]. — М. : Международ. отношения, 1999. — С. 96.

документів, розроблених передусім під егідою МТП, оптимальними з точки зору міжнародної комерційної практики, принципово новими правилами²⁴. Отже, таке поєднання «традиції та інновації» в рамках сучасного *lex mercatoria* має бути визначено не інакше, як *доктринальною нормотворчою діяльністю*.

Прикладом такої форми нормотворчості можуть слугувати дуже популярні в договірній практиці Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів «ІНКОТЕРМС» (англ. INCOTERMS — International Commercial Terms; нім. Internationale Handelsklauseln), які видаються МТП. Однак в останніх версіях ІНКОТЕРМС питома вага «нових оптимальних правил» порівняно з «узагальненими звичасвими правилами» постійно збільшується. Такими «інноваціями» ІНКОТЕРМС є положення, які не могли «визріти» як звичасві, наприклад про порядок переходу ризиків при використанні суден з горизонтальним способом навантаження, а також про електронний обмін даними²⁵.

Найбільшою мірою нормотворчий характер доктрини проявився при розробці таких документів, як «Принципи міжнародних комерційних контрактів УНІДРУА» та «Принципи європейського контрактного права», що справедливо оцінюються як «два чудових проекти в галузі контрактного права»²⁶, та «кодифікація *lex mercatoria*»²⁷.

На універсальному рівні особливе значення мають Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА (The UNIDROIT Principles of International Commercial Contract). Цей документ, опублікований у 1994 році та перекладений більше, ніж 20 мовами, має високий авторитет у сфері міжнародної торгівлі²⁸ і визнається «символом нової фази приватноправової уніфікації»²⁹. Показово, що на цих принципів основі були розроблені Модельний цивільний кодекс країн СНД, проекти Цивільних кодексів Литви, Аргентини, Тунісу, Квебеку та Нідерландів, Закон Естонії про договори.

Важливим для розуміння суті та пріоритетів правової євроінтеграції в XXI столітті є виділення серед приватноправових засобів зближення норм контрактного права як універсального *lex mercatoria* особливої його складової — *європейського lex mercatoria*.

²⁴ Зыкин И.С. Внешнеэкономические операции: право и практика / Иван Семенович Зыкин. — М. : Междунар. отношения, 1994. — С. 235.

²⁵ Бахин С. В. Сотрудничество государств по сближению национальных правовых систем (унификация и гармонизация права): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.10 «Международное право, Европейское право» / Сергей Владимирович Бахин. — СПб., 2003. — С. 262.

²⁶ Bonell M. J. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes? / Michael Joachim Bonell. // Uniform Law Review. — 1996. — Vol. 14. — P. 229.

²⁷ Selden B. S. Lex Mercatoria in European and U. S. Trade Practice: Time to Take a Closer Look / B. S. Selden. // Annual Survey of International & Comparative Law, Golden Gate University School of Law. — 1995. — Vol. 2. — P. 122.

²⁸ Bonell M. J. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes? / Michael Joachim Bonell. // Uniform Law Review. — 1996. — Vol. 14. — P. 34.

²⁹ Basedow J. Die UNJDROIT-Prinzipien der Internationalen Handelsverträge und die Übereinkommen des einheitlichen Privatrechts / Jürgen Basedow // Basedow J., Hort K. J., Kötz H. Festschrift für Ulrich Drobnig zum siebzigsten Geburtstag. — Tübingen: Mohr Siebeck, 1998. — S. 20.

Особливе місце в цьому процесі належить «Принципам Європейського контрактного права» (англ. the Principles of European Contract Law) — «загальному ядру Європейського контрактного права»³⁰, які були створені за результатами майже 20-річної роботи академічних юристів у 1995—2002 рр.

Отже, «Принципи європейського контрактного права» мають особливу природу — це акт доктринальної нормотворчості або своєрідна «суміш традицій та інновацій» (М. Дж. Бонель)³¹ і тому він ближчий до доктрини та загальних принципів права, ніж до звичаїв торгового обороту.

Однак головне призначення Європейських Принципів, за задумом його творців, — не правотворчість, а уніфікація та гармонізація, — не утворення альтернативного, «третього правопорядку», а забезпечення максимальної гнучкості закостенілих норм внутрішньодержавного і міждержавного контрактного права, і таким чином прискорення вдосконалення договірної права ЄС³².

Досягнення цієї мети отримало офіційне визнання: «Принципи європейського договірної права» являють собою модель, що справила великий вплив на подолання матеріально-правових і термінологічних розбіжностей в різних юрисдикціях Європейського Союзу»³³. Тому правомірним є твердження про те, що цей акт виступає не тільки як результат, а і як засіб уніфікації³⁴.

Це підтверджується тим, що Європейські Принципи є не тільки актом приватноправової уніфікації, а й здійснюють помітний гармонізуючий вплив на законодавство держав — членів ЄС і спонукають до реформування національних інститутів контрактного права. Наприклад, «Принципи європейського контрактного права» використовувалися шотландською правовою комісією в повідомленнях про реформу контрактного права, допомогли в реформуванні зобов'язального права в Німеччині, прийняті до уваги іспанською комісією по правовому реформуванню³⁵.

³⁰ Castronovo C. Contract and the Idea of Codification in the Principles of European Contract Law / Carlo Castronovo. // Festschrift til Ole Lando. — Copenhagen, 1997, — P. 109—124.

³¹ Bonell M. J. An International Restatement of Contract Law. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts / Michael Joachim Bonell., 3d ed. — New York : Transnational Juris Publications, Inc. Irvington, 1994. — P. 14.

³² The Principles of European Contract Law Parts I and II / Prepared by the Commission on European Contract Law, edited by Ole Lando, Hugh Beale. — Kluwer Law International, Hague, The Netherlands. 2000, — P. XXVII.

³³ Communication on European Contract Law: Joint Response of the Commission on European Contract Law and the Study Group on a European Civil Code. — Brussels, 2001. — P. VI.

³⁴ Ануфриева Л. П. Международное частное право : в 3 т. — Том 2. Особенная часть : учебник / Людмила Петровна Ануфриева. — М. : БЕК, 2002. — С. 227.

³⁵ Сироткина О. В. Гражданско-правовые договоры в правовой системе Европейского Союза: проблемы унификации и гармонизации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Сироткина Оксана Викторовна. — Ставрополь, 2004. — С.102.

Однак об'єктивний аналіз економічних факторів європеїзації контрактного права буде неповним без констатації того, що ці чинники мають подвійний ефект і не тільки сприяють правовій інтеграції через доктринальну гармонізацію контрактного права європейських країн, а й стримують цей процес у формі пан'європейської кодифікації. У зв'язку з цим варто виділити причини кризи уніфікації європейського контрактного права, що мають суто економічний характер.

Це пов'язано з питаннями захисту прав та інтересів «слабкої сторони» договірних зобов'язань, що справедливо розцінюється як «наріжний камінь (англ. cornerstones) розвитку контрактного права минулого століття» і предмет гострих дебатів сьогодення³⁶. На думку іспанського професора економіки та права Фернандо Гомеса ця проблема виникає на тлі ігнорування «гетерогенних переваг» (heterogeneous preferences) у європейських країнах, різних рівнях економічного розвитку, розбіжностях судової практики з цих питань³⁷.

Дійсно, орієнтація англійського контрактного права на переважний захист прав найбільш економічно сильної сторони — підприємця, а права континентальних країн — на захист найбільш слабкої сторони — споживача, не є стильовою особливістю певної системи права, чи суб'єктивними уподобаннями певної корпорації юристів. В основі такої настанови лежать ціннісні орієнтації на модель нестримно прогресуючої економіки (англо-американська модель), або на ідеал «суспільства загального добробуту», у якому керовано стагнує економіка масового споживання (модель країн континентальної Європи).

Таким чином, зі змісту здійсненого аналізу проблеми впливають наступні **висновки**:

1. Необхідно виділити дві групи економічних факторів європеїзації контрактного права (а) економіко-інституціональні або фактори самоврядування комерсантів та (б) економічні за своїм походженням і змістом норми нового *lex mercatoria*, які утворюють, відповідно, організаційно-правові та нормативно-правові основи зближення контрактного права європейських країн;
2. Головною особливістю економічно обумовлених нормативно-правових засад європеїзації контрактного права є провідна роль доктрини в гармонізації норм цих інститутів приватного права.
3. Така доктрина не може мати виключно юридичний характер. Це потребує розробки нової, економіко-правової доктрини контрактного права, що ставить на порядок денний необхідність розробки засад *економічного аналізу контрактного права (contract law and economics)*.

УДК 34(091)+347.44

³⁶ Hondius E. The Protection of the Weak Party in a Harmonised European Contract Law: A Synthesis / Ewoud Hondius // Journal of Consumer Policy — Springer Netherlands. — Volume 27, Number 2004 p. — P. 245—251.

³⁷ Gómez F. The Harmonization of Contract Law through European Rules: a Law and Economics Perspective / Fernando Gómez Pomar // European Review of Contract Law. — 2008.089. — Volume 4, Issue 2, — P. 98—118.

ЕВРОПЕИЗАЦИЯ КОНТРАКТНОГО ПРАВА И ЕГО ОДНОСИСТЕМНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ: ПРАВО И ЭКОНОМИКА

А. А. Гайдунлин

кандидат философских наук, кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры международного и европейского права юридического факультета ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетмана»

В статье рассматриваются основы экономического анализа европейского контрактного права. Проблемы, рассматриваемые в статье, являются актуальными для процесса адаптации договорного права Украины к законодательству ЕС. В результате установлено, что существуют две группы экономических факторов европеизации: организационно-правовые и нормативно-правовые. В статье отмечено с оптимизмом, что для дальнейшего выяснения экономических факторов правовой интеграции в ЕС необходимо разработать доктрину нового типа – экономико-правовую теорию контрактного права.

Ключевые слова: экономический анализ права, европейское контрактное право, толкование, доктрина.

UDC 34(091)+347.44

EUROPEANISATION OF CONTRACT LAW AND ITS SINGLE-SYSTEM INTERPRETATION: LAW AND ECONOMICS

A. A. Gaidulin

Candidate of Philosophical Sciences, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor (Docent), Associate Professor at the Chair of International and European Law at the Faculty of Law of State-owned higher education establishment «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman -self-governing (autonomous) research university» (Vadym Hetman KNEU)

The article deals with the principles of economic analysis of European Contract Law and economics. The basis of this study is the application of methods of economics to analysis of law, which is called law and economics or economic analysis of law.

Ronald Coase, Richard Posner, Duglas Sesil North, Oliver Williamson, Elinor Ostrom are among the references of the study.

Law and economics have many advantages over traditional legal science. Economic analysis of law stresses that markets are more efficient than courts and emphasises incentives and people's responses to these incentives.

Law and economics have expanded in recent years. Outside the United States and the EU, however, this method does not reach many lawyers or judges, in Ukraine included. There is a clear need for reference works in this field. This is the primary purpose of the paper.

Another purpose of the article is to identify economic factors that determine the europeanization of contract law. The problems addressed in the paper are fit for adaptation to the contract legislation of Ukraine to the EU as well.

This article deals with a comprehensive study of the legal integration of the European Union Members - States' Contract Laws. In the Comparative Jurisprudence this process is called Europeanization of Contract Law.

It has been proved that European Contract Law is a branch of the Comparative Jurisprudence and the International Private Law. The European Contract Law is considered a complex multi-disciplinary legal institution. It falls into both Civil Law and Commercial Law branches, and has both private and public legal aspects. On the one hand, Contract Law is an institute of domestic legal system of the relevant European state. On the other -- it is a newly formed branch of the EU Law system.

This is a broad topic which raises many issues. The current economic crisis is challenge of the Europeanisation of contract law. The paper explores the Europeanisation of contract law through a critical analysis of (a) European Community's internal market programme of contract law harmonization and (b) its own economic processes in the common European market.

Single-system interpretation of Europeanisation of contract law is the application of economic and legal methods to analyse various economic factors within this process. As a result, there are two groups of economic factors: organisational and regulatory.

The first group of factors can be called economic and institutional factors or self-regulation of business. International business organizations are leading players in the process of self-regulation. These institutions are: International Chamber of Commerce (ICC); The Trilateral Commission founded by David Rockefeller in July 1973 to foster closer cooperation among the United States, Europe and Japan; the Institute of International Finance – the global association of financial institutions; the Caux Round Table (CRT) - an international network of experienced business leaders; the EBC European Business Congress.

The second group of economic factors of legal integration consists of legal principals and rules of New Lex Mercatoria. The Principles of European Contract Law (PECL) are investigated in more detail. The PECL is a set of model rules and were created by the Commission on European Contract Law («Lando Commission»).

In broader sense the PECL are interpreted as a "set of general rules which are designed to provide maximum flexibility and thus accommodate future development in legal thinking in the field of contract law". Using a uniform terminology, the PECL serve as «a basis for any future European Code of Contracts» or «Common Core of the European Private law System».

The article concludes that in order to clarify economic factors of European legal integration there is a need to develop a new type of doctrine - economic and legal theory of contract law.

Keywords: law and economics, European Contract Law, interpretation, doctrine.